

TEMA 7

L'APLICACIÓ DEL DRET DE LA UNIÓ EUROPEA

Estrella del Valle Calzada

Institucions Jurídiques de la Unió Europea

Curs acadèmic 2023/2024

Universitat de València

CONTINGUTS

- 1.- Consideracions generals
- 2.- L'obligació d'aplicar el DUE
- 3.- Aplicació i efecte directes del dret de la Unió.
- 3.- Primacia del dret de la UE
- 4.- Responsabilitat per incompliment del DUE
- 5.- La garantia judicial de la correcta aplicació del DUE

1. Consideracions generals

- DUE = ordenament jurídic autònom respecte del dret internacional i dels ordenaments nacionals.
 - + «A [...] diferència dels tractats internacionals ordinaris, el Tractat de la CEE va crear un ordenament jurídic propi, integrat en el sistema jurídic dels estats membres des de l'entrada en vigor del tractat». (Sentència Costa contra ENEL)
- Conseqüències de l'autonomia del DUE:
 1. Existència de sistema de fonts propi.
 2. Vigència de principis fonamentals que regulen les relacions del DUE amb els ordenaments jurídics estatals → **eficàcia directa, primacia del DUE i responsabilitat de l'estat per incompliment del DUE.**

2. L'obligació d'aplicar el DUE

Aplicació per les institucions de la UE

- Aplicació normativa: competència principal i directa de la UE (desenvolupament normatiu):
 - *Ad intra*: actes jurídics per a exercir les competències de la unió (art. 289 del TFUE).
 - *Ad extra*: subscripció de tractats o d'acords internacionals.
- Aplicació administrativa del DUE:
 - Competència de la Comissió (funcions d'administració, gestió i execució directa de les normes del DUE) – GUARDIANA DELS TRACTATS. Supervisa l'aplicació del DUE juntament amb el TJUE.

Aplicació pels EM

- L'aplicació exigeix de la col·laboració dels EM.
- Principis: obligació de cooperació legal (art. 4.3 del TUE), autonomia institucional i procedimental (cada EM determina en el seu dret intern els òrgans i els procediments d'aplicació).
- Possibilitats: derogar normes nacionals, abstenir-se d'adoptar-les, adoptar mesures positives, etc.

Aplicació per les PF i PJ

- No tenen competència normativa.
- Però el DUE crea obligacions per als EM i per a les persones físiques i jurídiques (drets i obligacions exigibles).
- El DUE ofereix als particulars mitjans per a aconseguir la seua aplicació efectiva:
 - Dret a dirigir-se a les institucions de la UE CDFUE – petició, Defensoria del Poble...).
 - Control de la legalitat dels actes o omissions de les institucions davant el TJUE.

3. Eficàcia directa

Sentència TJ, Van Gend & Loos

Les normes del DUE generen drets i obligacions per als particulars (PF/PJ) sense necessitat de cap norma o tràmit estatal de transposició.

Els particulars poden invocar directament aquests drets i obligacions davant les autoritats nacionals per a la seua garantia (administratives o judicials).

Objectiu: APLICACIÓ PLENA DEL DUE (compliment no depèn dels EM)

Requisits (segons el TJ)

- Norma “clara i precisa” o “suficientment precisa” → obligació en termes inequívocs
- Norma incondicional → no requereix mesures complementàries per a l'aplicació

Efectes = invocació directa davant d'autoritats nacionals

- EFICÀCIA DIRECTA VERTICAL: les normes del DUE poden ser invocades en les relacions entre els particulars i l'EM.
- EFICÀCIA DIRECTA HORIZONTAL: les normes del DUE poden ser invocades per particulars contra altres particulars.

Les conseqüències i l'abast del principi d'efecte directe són diferents per a les diferents normes del DUE. Segons el TJ, és procedent examinar cada cas.

Tractats constitutius

- Efecte directe de les disposicions dels tractats constitutius que compleixen els requisits.
- Exemples: principi de no discriminació (articles 18 i 19 del TFUE), lliure circulació de mercaderies (art. 28 del TFUE), lliure circulació de treballadors i treballadores (art. 45 del TFUE) i principi d'igualtat de retribució per gènere (art. 157.1 del TFUE).
- Sentència casos del TJ: Van Gend & Loos; Defrenne II, Boscam...
- En alguns casos, el TJ no considera l'efecte directe dels tractats constitutius, perquè no compleixen els requisits de claredat, precisió i incondicionalitat (exemple: article 48 del TFUE).

Principis generals

- El TJ reconeix amb caràcter general l'efecte directe vertical i horitzontal → «principis generals del dret generalment reconeguts pels ordenaments jurídics dels estats membres»

Acords internacionals de la UE

- Els acords internacionals de la UE amb tercers estats i amb organitzacions internacionals formen part del DUE.
- Segons el TJ, poden tenir efecte directe quan: (i) hi ha claredat, precisió i incondicionalitat; (ii) l'objecte i la naturalesa de l'acord permeten la seua eficàcia directa.

Reglaments

- El TJ reconeix l'eficàcia directa vertical i horitzontal → derivat de la seua pròpia naturalesa.
- Llevat que no es complisquen els requisits.
- Sentència *Bureau National Interprofessionnel du Cognac contra Gust. Ranin Oy*.

Directives

- No tenen efecte directe, perquè estan adreçades als EM (imposen obligacions de transposició).
- Només les mesures internes de transposició poden ser invocades davant els òrgans administratius i jurisdiccionals.
- Excepció: transposició fora de termini, errònia o incompleta.
 - Fonaments de l'efecte directe de les directives (sentències del TJ, Ratti i Becker).
 - Requisits: (i) que les disposicions de la directiva siguin clares, precises i incondicionals; (ii) que haja transcorregut el termini de transposició sense que l'EM l'haja adoptat o que la transposició siga errònia o incompleta.
 - Conseqüències: (i) només amb efecte directe vertical ascendent (dret dels particulars davant l'estat –no hi cap aplicació de directives no transposades–); (ii) no té efecte directe horitzontal (no hi cap invocació entre particulars de directiva no transposada).

Decisions

- Actes obligatoris per als destinataris que designen.
 - A particulars → efecte directe.
 - Quan estan dirigides a un EM o diversos → només amb efecte directe vertical ascendent (particulars enfront d'estat).

Recomana- cions

- No tenen caràcter vinculant → no tenen efecte directe

4. Primacia del DUE

- En cas de conflicte entre una norma vinculant del DUE i una norma dels ordenaments estatals, els tribunals (europeus i nacionals) han d'aplicar el DUE.
- Principi de desenvolupament jurisprudencial (sentència Costa contra ENEL*) + Declaració 17 (annex del TFUE).
- Fonament de la PRIMACIA:
 - El DUE com a ordenament jurídic autònom.
 - Caràcter obligatori dels tractats constitutius i de les normes vinculants del dret derivat (impedeix mesures nacionals contràries).
 - Principi de cooperació lleial .
 - Principi de prohibició de discriminació per raó de la nacionalitat (impedeix regulacions diferenciades en àmbits de la UE).

4. Primacia del DUE

Efectes

- En cas de conflicte entre la norma DUE vinculant i la norma nacional → PREVAL LA NORMA DUE.
- Inaplicació al cas concret de la norma de dret intern contrària a la norma DUE → no nul·litat absoluta o immediata (pot continuar tenint efectes en els elements no contraris al DUE).
- Primacia → instrument d'autoritats judicials i administratives per a inaplicar normes nacionals contràries al DUE sense esperar al pronunciament de l'òrgan constitucional o la derogació.

Abast

- Sentència del TJ Simmenthal.
- Si la norma estatal contrària al DUE és anterior a l'adopció DUE → l'entrada en vigor de la norma europea provoca la inaplicació de la norma nacional.
- Si la norma estatal contrària al DUE és posterior a l'adopció DUE → l'òrgan administratiu o judicial ha d'inaplicar la norma nacional, sense esperar a la derogació.

Primacia del DUE en el Dret Espanyol

- L'article 9.3 de la Constitució Espanyola (CE) garanteix el principi de jerarquia normativa, però no hi ha cap disposició que aclarisquina és la posició del DUE en el sistema de fonts espanyol.
- Relacions entre el DUE i la legislació espanyola:
 - D'interpretació sistemàtica de la CE → tractats constitutius (tractats internacionals) prevalen en l'aplicació a les normes espanyoles quan entren a formar part de l'ordenament= article 94.1.e de la CE (els tractats poden suposar una «modificació o derogació d'alguna llei»).
 - Jurisprudència uniforme (TS i TC) → en cas de conflicte, s'apliquen els tractats.
 - Correspon als jutges/jutgesses ordinaris garantir la primacia del DUE a Espanya.
- Relacions entre el DUE i la CE:
 - No està clara la primacia del DUE sobre la CE.
 - Mecanisme de control preventiu de l'art. 95 de la CE: «1. La subscripció d'un tractat internacional que continga estipulacions contràries a la Constitució exigirà la revisió constitucional prèvia. 2. El Govern o qualsevol de les cambres pot requerir al Tribunal Constitucional perquè declare si hi ha contradicció o no».
 - En cas de conflicte → s'ha d'acudir al TJUE (fins a la data, una única qüestió prejudicial del TC al TJUE).

Sentència del TJUE en el cas Melloni: «En efecte, segons la jurisprudència assentada, en virtut del principi de primacia del dret de la Unió, que és una característica essencial de l'ordenament jurídic de la Unió, la invocació d'un estat membre de les disposicions del dret nacional, fins i tot si són de rang constitucional, no pot afectar l'eficàcia del dret de la Unió al territori d'aquest estat».

5. Responsabilitat dels estats en cas d'incompliment del DUE

Responsabilitat davant la UE

- Recursos directes davant del TJUE → recurs d'incompliment interposat per la Comissió o EM (sancions pecuniàries).

Responsabilitat per perjudicis als particulars

- Els EM són responsables dels perjudicis causats als particulars a conseqüència de l'incompliment del DUE.
- Origen i desenvolupament jurisprudencial (sentència Francovich i Bonifaci).
- TJ: requisits per a considerar la responsabilitat:
 - a) La norma DUE ha de tenir com a objectiu atribuir drets en favor de particulars (identificació concreta del dret i els beneficiaris).
 - b) La violació del DUE ha de ser “suficientment caracteritzada” → incompliment manifest i prou greu. Criteris per a la determinació de la “caracterització”:
 - Grau de claredat i precisió de la norma violada.
 - Amplitud del marge d'apreciació dels estats.
 - Caràcter intencional o involuntari de la infracció.
 - Manteniment de mesures contràries al DUE.
 - c) L'existència d'una relació de CAUSALITAT entre l'incompliment de la norma DUE i els perjudicis dels particulars (acció/omissió).

6. La garantia judicial de l'aplicació correcta del DUE

L'aplicació correcta del DUE es garanteix mitjançant la funció jurisdiccional que comparteixen els òrgans nacionals i el TJUE.

L'aplicació del
DUE pel
jutge/jutgessa
nacional

La col·laboració
entre el
jutge/jutgessa
nacional i el TJUE

L'aplicació del
DUE pel TJUE

6. La garantia judicial de l'aplicació correcta del DUE

L'aplicació del DUE pel jutge/jutgessa nacional

Segons el TJUE, en aplicació del dret a la tutela judicial efectiva (principi general dret, art. 47 del CDFUE) i de l'obligació de cooperació lleial (art. 4.3 del TUE)...

Obligació dels òrgans judicials dels EM de garantir els drets que el DUE reconeix als particulars

+ En aplicació del principi d'autonomia (art. 19 del TUE), cada EM designarà els òrgans jurisdiccionals competents per a l'assumpte i la regulació processal.

6. La garantia judicial de l'aplicació correcta del DUE

La col·laboració entre el jutge/jutgessa nacional i el TJUE

Per a garantir l'aplicació correcta i la interpretació del DUE, hi ha un mecanisme de col·laboració amb el TJUE → **QÜESTIÓ PREJUDICIAL** (article 267 del TFUE)

- El TJUE no és una instància judicial més (no cassació contra decisions nacionals).
- PERÒ... possibilitat dels òrgans nacionals de comptar amb l'opinió del TJUE abans de dictar una sentència en un assumpte nacional que afecte el DUE.

Petició limitada als òrgans jurisdiccionals nacionals → facultat/obligació

El TJUE està obligat a pronunciar-se, llevat d'inadmissibilitat perquè es tracta d'una qüestió que no té relació amb el litigi principal o perquè falta informació.

6. La garantia judicial de l'aplicació correcta del DUE

L'aplicació del DUE pel TJUE

El TJUE com a garant últim de la interpretació i l'aplicació uniforme del DUE en el territori de tots els EM:

«Sistema complet de vies de recurs i de procediments destinats a confiar al TJCE (avui TJUE) el control de la legalitat dels actes de les institucions europees». (Sentència TJCE Els Verds)

REFERÈNCIES

- García García, M. J. i Otero Martínez, J. M., *Lliçons de Dret de la Unió Europea*, Tirant lo Blanch, 2019.
- Ferrer Lloret, J. (director), *Introducción del Derecho de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, 2020.
- Bou Franch, V. (director), *Introducción al Derecho de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, 2014.